

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського
державного педагогічного
університету
від 02.09.2021 р., протокол №01

Основи лінгвокультурології
(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки	<u>магістра</u> (назва ступеня вищої освіти)
спеціальності	<u>035 Філологія</u> (шифр і назва спеціальності)
спеціалізації	<u>035.01 українська мова і література</u> (шифр і назва предметної спеціальності)
освітньо-професійної програми	<u>«Філологія»</u> (назва освітньо-професійної програми)

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Олена Крижко, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 17.06.2021 р., протокол №10.

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Основи лінгвокультурології» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Філологія» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.01 українська мова і література.

Предметом навчальної дисципліни є одиниці мови, які набули символічного, еталонного, образно-метафоричного значення в культурі і які узагальнюють результати власної людської свідомості – архетипного та прототипного, зафіксованого у міфах, легендах, ритуалах, обрядах, фольклорних та релігійних дискурсах.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Основи лінгвокультурології» пов'язаний з такими навчальними дисциплінами:

1. *Сучасна українська літературна мова:* поняття «метафора», «фразеологічна одиниця».
2. *Загальне мовознавство:* характеристика мовної картини світу, концептів, культурних кодів.
3. *Культурологія:* поняття «культура», процес становлення культури.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи лінгвокультурології» є заповнення прогалини у знаннях здобувачів вищої освіти, що стосуються проблеми взаємодії мови і культури, виявлення цілих комплексів культурних традицій, закріплених у мові; аналіз того, як міфологічні знання виявляють себе у сучасному значенні фразеологічної одиниці та метафори.

1.2. Основним завданням вивчення навчальної дисципліни «Основи лінгвокультурології» є висвітлення процесу взаємодії мови і культури, відображеного у мовних одиницях (метафорах та фразеологізмах).

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні набути таких компетентностей та продемонструвати такі результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики і літературознавства в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. ЗК 1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК 11. Здатність проведення досліджень на належному рівні. СК 1. Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах. СК 3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення	ПРН 1. Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного вдосконалення. ПРН 2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами. ПРН 4. Оцінювати й критично аналізувати соціально-особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування. ПРН 5. Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших

філологічної науки. СК 4. Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного/мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів. СК 7. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.	професійних груп різного рівня. ПРН 6. Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації. ПРН 7. Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці. ПРН 9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації. ПРН 10. Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів (залежно від обраної спеціалізації). ПРН 11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних. ПРН 12. Дотримуватися правил академічної доброчесності. ПРН 14. Створювати, аналізувати та редагувати тексти різних стилів та жанрів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 04 кредити ЄКТС / 120 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовий модуль 1. Лінгвокультурологія як наука на межі лінгвістики та культурології, її об'єкт та предмет дослідження. Мова і культура як дві взаємодіючі і взаємозумовлені сутності.

Тема 1. Лінгвокультурологія як наука на межі лінгвістики та культурології, її об'єкт і предмет дослідження.

Внутрішня форма мовних одиниць. Обґрунтування лінгвокультурології як науки. Об'єкт та предмет вивчення лінгвокультурології. Поняття безеквівалентних мовних одиниць, міфологем, символів, стереотипів, еталонів, ритуалів, архетипів.

Тема 2. Мова і культура як дві взаємодіючі і взаємозумовлені сутності.

Поняття культури як найважливішого концепта лінгвокультурології. Взаємодія мови і культури.

Змістовий модуль 2. Роль фразеологічного фонду і метафори в культурі.

Поняття культурної конотації.

Тема 3. Роль фразеологічного фонду і метафори в культурі. Поняття культурної конотації.

Поняття внутрішньої форми фразеологічних одиниць. Культурно-національні стереотипи та еталони, закріплені у фразеологізмах. Механізм створення метафори, її категорійна і таксономічна природа. Поняття культурної конотації. Національно-культурний компонент значення фразеологічних одиниць та метафор.

Модуль 2

Змістовий модуль 3. Мовна картина світу і культура.

Тема 4. Мовна картина світу і культура.

Поняття мовної картини світу, різні погляди вчених на це поняття. Пейоративність, антропоцентричність мовних одиниць.

Змістовий модуль 4. Міф у системі культури та мови.

Тема 5. Міф у системі культури та мови.

Міфологічне мислення і його роль у розвитку людської культури. Сучасні теорії вивчення міфа. Сутність міфа, його функції.

Модуль 3

Змістовий модуль 5. Міф і метафора.

Тема 6. Міф і метафора.

Зв'язок міфа з мовою та іншими явищами культури. Міф і метафора.

Змістовий модуль 6. Міфи, обряди, звичаї у слов'янській фразеології.

Тема 7. Міфи, обряди, звичаї у слов'янській фразеології.

Класифікація міфів. Міфи про походження Всесвіту та Землі, їх відображення у слов'янській фразеології. Міфи про побудову світу та мову.

Модуль 4

Змістовий модуль 7. Явища природи як фактор культури, відображеної у мові.

Тема 8. Явища природи як фактор культури, відображеної у мові.

Дерева і рослини у міфах та фольклорі. Птахи, риби, різні звірі у культурі та мові.

Змістовий модуль 8. Образ людини у слов'янській міфології. Суспільство у дзеркалі міфології та мови.

Тема 9. Образ людини у слов'янській міфології.

Зовнішність людини, зафіксована у міфі та мові. Душа і серце як «духовні центри» людини.

Тема 10. Суспільство у дзеркалі міфології та мови.

Боги та демонологічні істоти у слов'янській культурі та мові. Побудова суспільства у слов'янській культурі та мові. Суспільні відношення та поведінка у суспільстві, зафіксовані у слов'янській культурі та мові.

3. Рекомендована література

Основна

1. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка: учеб. пособ. Москва: Флинта, 2010. 288 с.
2. Ворожцова И. Б. Культура общения в речевом взаимодействии: Речевой субъект на перекрестке культур: учеб. пособ. Ижевск: Удмуртский ГУ, 2007. 171 с.
3. Жанпеисова Н. М. Когнитивно-лингвокультурологический анализ картины мира казахско-русских биллингвов: учеб. пособие по спецкурсу. Актобе: Принта, 2006. 232 с.
4. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія: навч. посіб. Для студентів вищих навчальних закладів. 3-є вид. перероб. і доп. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
5. Кононенко В. Українська лінгвокультурологія: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2008. 327 с.
6. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лінгвокультурологія. Лекціонний курс. Москва: «Гнозис», 2002. 284 с.
7. Маслова В. А. Лінгвокультурологія: учеб. пособ. Москва: Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.

8. Хроленко А. Т. Основы лингвокультурологии: учеб. пособие. Москва: Флинта, 2009. 184 с.
9. Українська лінгвокультурологія: підруч. для студентів зі спец. «Українська мова і література» / кол. авт. О. І. Потапенко, Я. О. Потапенко, Л. П. Кожуховська, Т. В. Чубань, Т. М. Левченко, Г. І. Потапенко; за заг. ред. проф. О. І. Потапенка. Київ: Міленіум, 2016. 367 с.
10. Чернобров А. А. Лингвокультурология: основа интегрального гуманитарного знания (язык – философия – логика – психология – культура): учеб. пособ. Новосибирск: Изд-во НГПУ, 2006. 221 с.

Додаткова

1. Ажнюк Ю. М. Мовні явища як етнокультурна цілісність. *О.О. Потебня і проблеми сучасної філології*. Київ: Наук. думка, 1992. С. 26–43.
2. Дяченко Л. М. Фольклорна символіка як засіб відображення національного світобачення. *Мовознавство*. 1997. № 2–3. С. 67–71.
3. Єрмоленко С. Я. Лінгвістичні аспекти взаємодії церковного та народного календарів і міфологічна концепція О.О. Потебні. *Мовознавство*. 1995. № 1. С. 45–54.
4. Жайворонок В. В. Слово в етнологічному контексті. *Мовознавство*. 1996. № 1. С. 7–14.
5. Золотницький Н. Ф. Квіти в легендах і переказах. Київ: Довіра, 1992. 185 с.
6. Івченко А. О. Здобутки і перспективи етимологічних досліджень української фразеології. *Мовознавство: Доповіді і повідомлення II Міжнародного конгресу україністів*. Львів, 1993. С. 178–183.
7. Івченко А. О. Українська народна фразеологія: ареали, етимологія. Харків: Око, 1996. 257 с.
8. Касім Ю. Ф. Из спостережень над фразеологічними засобами комічного. Питання фразеології східнослов'янських мов. Київ: Наук. думка, 1972. С. 122–123.
9. Кононенко В. І. Словесні символи в семантичній структурі фраземи. *Мовознавство*. 1991. № 6. С. 30–36.
10. Кононенко В. І. Українська народна фраземіка: Трансформація образу. *Мовознавство*. 1993. № 5. С. 21–27.
11. Крижко О.А. Денотативна і конотативна специфіка фразеологічних одиниць із зоонімним компонентом як знаків вторинної номінації. *Південний архів (Збірник наукових праць. Філологічні науки)*. Херсон: Херсонський державний університет, 2019. Вип. LXXVII. С. 22–25.
12. Крижко О.А. Образно-номінативна та оцінна характеристика фольклорних зоосемізмів української мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2019. Вип. 50. С.80–85.
13. Крижко О. А. Основы лингвокультурологии. *Магістр філології: лінгвістика та лінгводидактика: навчально-методичний комплекс / за заг. ред. Р. О. Христіанінової*. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015. С. 193–218.
14. Olena Kryzhko National and Cultural Symbolism of Zoo-Anthropomorphic Creatures in Ukrainian Mythology. *Res LOGOS*. Vol. 101 (4). Klaipeda, 2019. С. 159–167. ISSN 0868-7692. Литовська республіка. (Scopus, Web of science).
15. Нідзельська Ю. М. Актуальні проблеми лінгвокультурології: навч.-метод. посіб. Житомир: Житомирський ун-т, 2014. 84 с.
16. Русанівський В. М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності. *Мовознавство*. 1993. № 6. С. 3–13.
17. Санников В. З. Каламбур как семантический феномен. *Вопр. языкознания*. 1995. № 3. С. 56–69.
18. Солодуб Ю. П. Национальная специфика и универсальные свойства фразеологии

- как объект лингвистического исследования. *Филологические науки*. 1990. № 6. С. 55–56.
19. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ: Рад. шк., 1988. 357 с.
20. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія. Харків: Основа, 1990. 268 с.
21. Чередниченко О. І. Фразеологія мови як джерело фонових знань. *Мовознавство*. 1984. № 5. С. 17–21.

12. Інформаційні ресурси

1. Сайт бібліотеки БДПУ. URL: <https://library.bdpu.org>.
2. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua.
3. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія: навч. посіб. Для студентів вищих навчальних закладів. 3-є вид. перероб. і доп. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с. URL: rdonnu.edu.ua.
4. Лингвокультуроведение. Электронная библиотека. URL: www.twirpx.com/files/languages/lingwistics/cultorology/show.

4. Методи навчання:

- 1) За джерелами передачі й характером сприйняття інформації: словесні, наочні, практичні.
  1. Словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда.
  2. Наочні: ілюстрування, самостійне спостереження.
  3. Практичні: вправи, дослідні роботи.
- 2) За основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок.
- 3) За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі.
- 4) Методи стимулювання навчальної діяльності:
  - 4.1. метод навчальної дискусії – суперечка, обговорення будь-якого питання навчального матеріалу.
  - 5) Методи контролю і самоконтролю у навчанні:
    - 5.1. метод усного контролю: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне;
    - 5.2. метод письмового контролю;
    - 5.3. метод тестового контролю.
  - б) Бінарні методи:

Методи викладання: інформаційно-повідомляючий; пояснювальний.

Методи навчання: виконавчий; репродуктивний (відтворюючий); пошуковий.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен

6. Система оцінювання.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)

78-89	добре		В (добре)
65-77			С (добре)
58-64	задовільно		Д (задовільно)
50-57			Е (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

